

тація додаткових гарантій для захисту прав і законних інтересів обвинуваченого, підозрюваного, шляхом розширення підстав для обов'язкової участі адвоката-захисника; 2) визначення підстав і умов обов'язкового надання правової допомоги потерпілим; 3) обмеження кола суб'єктів надання правової допомоги тільки адвокатами; 4) забезпечення доступності правової допомоги за рахунок збільшення кількості адвокатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Застосування кримінально-процесуального зако-

ОМЕЛЬЧЕНКО Т.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА НА ПРАВОВУЮ ПОМОЩЬ НА ДОСУДЕБНЫХ СТАДИЯХ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

На основании изучения уголовных дел и опроса практических работников рассматриваются проблемы реализации права на правовую помощь на досудебных стадиях уголовного судопроизводства; обосновываются предложения по усовершенствованию механизма реализации права на правовую помощь потерпевшим и обвиненным.

***

OMEL'CHENKO T.V. THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE RIGHT ON LEGAL HELP DURING PRELIMINARY INVESTIGATION

On the basis of analysis of criminal cases and interrogation of the practical workers the problems of implementation of the right on legal help during preliminary investigation are esteemed; the proposals on advancing the gear of implementation of the right on legal aid suffering and charged are substantiated.

УДК 349.2.008.6

Є.М. ПОПОВИЧ

Національний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ Й ОСОБЛИВОСТІ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Розглянуті сутність, зміст, характер і природа нагляду й контролю дотримання трудового законодавства.

В умовах переходу до ринкових відносин на підприємствах різних форм власності значно збільшилась кількість порушень трудових прав, свобод і законних інтересів суб'єктів трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. У цьому зв'язку зростає важливість нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства, які являють собою діяльність спеціально уповноважених органів, спрямованих на захист трудових прав працівників та припинення порушень цього законодавства. Як наслідок, дослідження проблем становлення, функціонування і розвитку нагляду та контролю дотримання трудового законодавства є однією із нагальних потреб сьогодення України. З огляду на важливість даної тематики для подальшого розвитку науки трудового права і національного законодавства, автор, в межах статті здійснив спробу вирішити наступні теоретично-методологічні завдання: а) визначити поняття нагляду за дотриманням трудового законодавства; б) визначити поняття контролю за дотриманням трудового законо-

давства; в) з'ясувати особливості нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства; г) зробити відповідні пропозиції до чинного законодавства про працю в цій сфері.

Ефективна реалізація нормативних приписів, нормативно-правових актів, покликаних забезпечувати виникнення, розвиток і припинення трудових, та тісно пов'язаних з ними відносин, як необхідне передбачає здійснення системного нагляду і контролю за їх виконанням. "Будь-яке законодавство, особливо законодавство про охорону праці, ефективне тоді, коли воно неухильно виконується усіма зацікавленими учасниками відносин. Для здійснення цієї мети держава уповноважила відповідні органи та інспекції, які здійснюють свої повноваження в двох правових формах: шляхом нагляду і шляхом контролю" [1, с.393-394]. Правова реформа, відзначає Б.А. Шеломов, покликана забезпечити верховенство законів у всіх сферах життя суспільства. Однак за останній час значно збільшилось число порушень

Надійшла до редколегії 04.12.2002

трудовах та інших соціальних права громадян. Збільшилися випадки незаконних звільнень, прийняли масовий характер несвоєчасні виплати заробітної плати та направлення працівників у вимушені неоплачувані відпустки. В багатьох комерційних організаціях трудові відносини не оформлюються в установленому законом порядку. У зв'язку з цим зростає значення нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства [2, с.357]. На збільшення кількості порушень трудових прав громадян вказують і Г.І. Чанишева та Н.Б. Болотіна. З точки зору вчених, головними причинами масових порушень законодавства України про оплату праці є відсутність ефективних економічних, адміністративних та кримінально-правових механізмів, які б примушували працедавців до безумовного їх виконання, недобросовісний відомчий та регіональний контроль за дотриманням законодавства про працю і оплату праці галузевих міністерств, відомств, органів місцевої виконавчої влади, відсутність ефективних юридичних та організаційних процедур забезпечення реального й відповідного представництва інтересів держави в акціонерних організаціях, де є частина державної власності, недієздатність комісій по трудовим спорам; низький рівень правових знань та безвідповідальність керівників організацій, посадових осіб і персоналу за дотриманням трудового законодавства [3, с.365-366].

Словник іноземних слів визначає контроль (від французького "controle") як перевірку або спостереження з ціллю перевірки. Це слово, у свою чергу, утворилось від латинського "contra" - приставки, яка означає "протищо", "протилежність" тому, що виражено у другій частині, наприклад, "контрреволюція", "контрманевр". У другій частині слова "контроль" міститься слово "роль" (від лат. "role") - міра впливу, значення, ступінь участі у чомусь [4, с.255-256].

В літературі ще відбувається пошук та визначення змісту й обсягу термінів "контроль" та "нагляд". Як пише Л.Г. Коняхін: "Нагляд і контроль - ці слова часто вживаються як в юридичній літературі, так і в правових актах. Це наочно виявляється в першу чергу при аналізі чинного законодавства про правовий статус органів, які здійснюють наглядову і контрольну діяльність. Часто в нормативних актах однорядкова діяльність іменується по різному, або іншим терміном позначаються відмінні за своїм змістом види перевіркової діяльності. Це свідчить про те, що поняття "нагляд", "контроль" не стали науковими термінами, що вичерпно віддзеркалюють їх сутність та відмінності" [5, с.7].

Відзначимо, що питанням нагляду й контролю приділялась увага представниками різних наук, але основне місце серед них займають роботи спеціалістів у сфері адміністративного права. І це цілком справедливо, бо нагляд і контроль тісно пов'язані з поняттям державного управління, що є предметом вивчення даної науки. Однак і в адміністративно-правовій літературі єдиної думки щодо питання про сутність нагляду та його спів-

відношення з контролем немає. В.К. Колпаков вказує, що контроль є одним з найбільш поширених і дієвих способів забезпечення законності. Його сутність полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює облік і перевірку того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання і реалізує свої функції. Нагляд - це й здійснення спеціальними державними структурами цільового спостереження за дотриманням виконавчорозпорядчими органами, підприємствами, установами і організаціями та громадянами правил, передбачених нормативними актами [6, с.622, 675]. Ю.П. Битяк та В.В. Зуй лише вказують на форми, в яких здійснюється контроль: контроль органів законодавчої влади, контроль органів виконавчої влади загальної компетенції, відомчий та позавідомчий (міжвідомчий) контроль, судовий контроль та прокурорський нагляд [7, с.203]. А.П. Коренев аргументує, що державний контроль здійснюється усіма державними органами в процесі виконання поставлених перед ними й підпорядкованими їм органами (посадовими особами) завдань. Він є складовою частиною державного управління, однією з його функцій, методом реалізації управлінської компетенції. Державний контроль може бути загальним і спеціальним. Загальний контроль охоплює усі сторони діяльності контрольованого. Спеціальний контроль здійснюється за якимось конкретним питанням, направленням діяльності підконтрольного об'єкта. Контроль може бути зовнішнім, коли він здійснюється органом, що не входить в систему перевіряемого відомства, і внутрішнім, якщо перевірка здійснюється власними силами організації, відомства. Сутність нагляду, за думкою вченого, полягає в здійсненні спостереження за виконанням спеціальних правил і норм, встановлених уповноваженими на те органами. По суті, нагляд тісно пов'язаний з контролем, бо при його здійсненні контролюється дотримання нормативних актів, що регулюють спеціальні питання, органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами. У зв'язку з цим нагляд, як правило, має надвідомчий характер [8, с.257-258, 266].

Виходячи з наведених точок зору, позицій, міркувань вчених щодо розуміння суті, змісту, природи й характеру контролю й нагляду в сфері державного управління, логічними будуть наступні важливі для подальшого дослідження методологічно-теоретичні висновки.

1. У державному управлінні контроль перебуває у тісному зв'язку з іншими функціями управління й разом з тим призначений для оцінки відповідальності здійснення цих функцій завданням, що стоять перед управлінням. Контроль забезпечує конкретність управління й здійснення його відповідно до прийнятих рішень. За допомогою контролю суб'єкт управління отримує інформацію про результати діяльності, а також про ті помилки та зміни ситуації, що можуть призвести до невиконання поставлених завдань чи отримання зовсім інших

результатів. Маючи таку інформацію можна оперативно втручатися, провести важелі управління у відповідність з умовами, що виникають, та попередити небажані наслідки. Контроль дає можливість не лише коригувати управлінську діяльність, але й допомагає передбачити перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату. Контроль не існує в ізолюваному вигляді, як не має контролю заради контролю. Контроль здійснюється в певній галузі управління, з її особливостями та конкретним змістом, а тому у певному обсязі і формі. Він спрямований на конкретний результат і шляхи удосконалення цього результату, а також на усунення суб'єктивних та урахування об'єктивних перешкод при здійсненні управлінської діяльності. Зміст контролю має специфіку, яка відрізняє його від інших функцій управління, що дозволяє спеціалізувати на контрольній діяльності певні підрозділи та конкретних посадових осіб. За своїм змістом контроль являє собою збір та переробку інформації про функціонування системи або окремих виконавців. Однак він не обмежується фіксуванням результатів діяльності, а обов'язково доповнюється управлінським впливом, спрямованим на усунення виявлених недоліків.

2 Контроль здійснюється усіма суб'єктами управління, але його обсяг, форми й методи диференціюються від ієрархічного рівня конкретного структурного підрозділу, специфіки цілей і задач останнього. Так, в низових підрозділах, в діяльності посадових осіб, які керують безпосередніми виконавцями, контроль прямо пов'язаний з конкретним впливом, поточним розпорядництвом. З підвищенням рівня управління, керівник вже має більшу можливість зосередити увагу на здійсненні контрольних дій. На більш вищому рівні управління виникає об'єктивна необхідність та реальна можливість створення спеціалізованого підрозділу, що займається виключно виконанням функцій контролю.

3 Контроль – це не лише функція державного управління, але й певна його стадія. У літературі, що висвітлює питання стадій процесу управління, спостерігається розбіжність точок зору вчених з цього приводу [9, с.99-105; 10, с.66; 11, с.83-85]. На нашу думку, якщо розглядати реалізацію структурних елементів управлінського процесу у часі, контроль в основному матиме заключний характер. Як пише О.І. Рябко: “Остання із стадій процесу управління і є контроль”. При цьому до попередніх стадій управлінського процесу віднесено: збір та обробку інформації, необхідної для прийняття рішення; прийняття управлінського рішення; реалізація управлінського рішення [12, с.42]. Водночас, контроль частково здійснюється в процесі прийняття управлінського рішення; він також повинен здійснюватись й при обліку результатів діяльності виконавців. Є.В. Шоріна з цього приводу відмічає, що мета контролю полягає в необхідності на основі “аналізу даних обліку відшукати закономірності в масі фактів та явищ, знання яких дозволяє своєчасно і правильно впливати на процес

управління” [13, с.24].

4 Сутність нагляду полягає в здійсненні спостереження за виконанням тих чи інших правил, норм, наказів.

5 Нагляд здійснюється спеціальними органами, відомчими службами, для яких така функція є найважливішою. Суб'єкти наглядової діяльності наділені функціональною владою, широкими надвідомчими повноваженнями, їх діяльність - різновид міжгалузевого управління. Його суб'єктами можуть бути як державні, так і громадські, релігійні та інші недержавні організації, а також громадяни. Нагляд полягає у забезпеченні виконання загальнообов'язкових норм, встановлених як законами, так і підзаконними актами, багато з яких до того ж відносяться до технічно-юридичних. Здійснюється він систематично та, як правило, за ініціативою владних суб'єктів.

6. Основними напрямками нагляду, як різновиду міжгалузевого управління, спрямованого на забезпечення законності, є, по-перше, правотворчість, тобто участь у визначенні правового режиму піднаглядових суб'єктів. В одних випадках центри наглядових структур самі затверджують спеціальні правила (санітарні, ветеринарні, технічні огляди); в інших - затверджують їх разом із органами адміністрації, іноді норми приймаються за погодженням з ними. По-друге, організаційно-масова та матеріально-технічна діяльність. Суб'єкти нагляду використовують різні форми не правової управлінської діяльності для досягнення поставлених перед ними цілей. Вони активно здійснюють пропагування спеціальних знань (правил дорожнього руху, пожежної безпеки), координацію й методичне керівництво певною діяльністю наглядових об'єктів, обліково-аналітичну роботу. По-третє, спостереження за відповідними відносинами, діями, станом навколишнього середовища та матеріальних цінностей. По-четверте, застосування різномірних попереджувальних заходів. Це обов'язкові щеплення, карантини, заборона проїзду по дорогам, вилучення й знищення предметів і продуктів, що являють загрозу для здоров'я населення, громадської безпеки.

Певна увага питанням нагляду й контролю за дотриманням законодавства в сфері трудових та тісно пов'язаних з ними відносин приділялась із боку представників науки трудового права [14, с.3, 18-320; 15, с.282; 16, с.469]. Вони головним чином висвітлюють дані питання в прикладному аспекті, не вдаючись в глибокий аналіз означених понять. У цьому ключі В.М. Скобелкін пише: “Повсякденного і точного дотримання законів про працю та, відповідно, повної, безперешкодної реалізації робітниками й службовцями прав, наданих їм законами, неможливо обійтись без надійного всебічного контролю з боку держави і суспільства за станом законності в сфері трудових відносин. Загальновідомо, що правопорушення - обов'язкові супутники безконтрольності. Контроль – не тільки спосіб виявлен-

ня скоєних правопорушень, але й дуже важливий засіб їх попередження” [17, с.62-63]. А.А. Абрамова вказує, що державний контроль за дотриманням законодавства про працю охоплює елементи правоохоронної, організаційно-виконавчої та іншої управлінської діяльності. До форм контролю й перевірки виконання нормативно-правових актів в сфері регулювання трудових та безпосередньо пов'язаних з ними відносин вчена вносить: інспектування, ревізії, перевірку облікових даних, листів, скарг. Означений контроль здійснюється не лише стосовно підпорядкованих в адміністративному порядку підприємств і посадових осіб (внутрішньовідомчий контроль), але й не підпорядкованих органів (зовнішній, позавідомчий контроль). Органи державного контролю реагують на виявлені порушення, як правило, прийняттям організаційно-виконавчих актів, спрямованих на здійснення допомоги підконтрольним органам в реалізації ними управлінської діяльності, наданням рекомендацій по її удосконаленню. Акт органу державного контролю виконує правоохоронну функцію лише у тому випадку, якщо він усуває правопорушення підконтрольного органу. “Державний нагляд - правоохоронна діяльність спеціально уповноважених на те органів держави по виявленню правопорушень в області трудових відносин, прийняттю актів, зобов'язуючих усунути ці порушення, а також по застосуванню санкцій. Державний нагляд спрямований на перевірку роботи органів та осіб з точки зору відповідності її закону та іншим нормативними актами, на видання правоохоронних актів індивідуального значення. Такий правоохоронний акт може прийняти спеціально уповноважений орган, не наділений організаційно-виконавчими правами по відношенню до піднаглядового органу” [16, с.471-472].

Слушні міркування в ракурсі досліджуваної проблематики висловлює О.І. Процевський, зазначаючи, що власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган зобов'язані створити умови праці, передбачені законодавством про працю, колективним договором та угодою сторін, та зробити їх здоровими і безпечними. Для цього розробляються й затверджуються правила і норми по охороні праці, додержання яких для обох сторін трудового договору є обов'язковим. Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган до того ж зобов'язані організувати втілення в життя норм трудового законодавства та правил по охороні праці. Охорона праці, продовжує автор, як інститут трудового права, крім правил і норм по охороні праці обіймає також норми, що визначають нагляд та контроль за дотриманням законодавства про працю й правил по охороні праці та відповідальність посадових осіб за їх порушення. “Якщо постійний контроль за дотриманням працівниками усіх вимог інструкцій по охороні праці покладається на адміністрацію підприємств, установ та організацію, то нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю та правил по охороні праці обома сторонами

трудового договору покладений на спеціально уповноважені на те державні органи й інспекції, які в своїй діяльності не залежать від адміністрації підприємств, установ, організацій та вищестоящих органів” [18, с.110-111].

Г.І. Чанишева і Н.Б. Болотіна підкреслюють, що нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю й охорону праці являє собою діяльність спеціально уповноважених органів, спрямовану на захист трудових прав працівників та припинення порушень цього законодавства. Нагляд і контроль - це різні форми перевіркової діяльності уповноважених на те органів. Наприклад, дотримання трудового законодавства, означає перевірку законності рішення власника або уповноваженого ним органу, а контроль - перевірку цього рішення з точки зору не тільки законності, але й доцільності та ефективності. На основі аналізу діючого законодавства про працю і практики його застосування дослідники відокремлюють наступні види нагляду та контролю: державний (включаючи прокурорський, судовий) і громадський. “Нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства здійснюється в двох сферах регулювання суспільно-трудова відносин: в сфері встановлення умов праці та сфері застосування встановлених умов праці. Піднесення сьогодні ролі колективно-договірної та індивідуально-договірної регулювання трудових відносин підсилює значення нагляду й контролю за дотриманням законодавства про працю при встановленні умов праці. Іншою сферою наглядово-контрольної діяльності є застосування встановлених умов праці. Мова йде про відповідальність правозастосовчих документів (наказів про прийняття, переведення, звільнення працівників) законодавству та локальними нормативно-правовими актами” [3, с.366-367].

Як бачимо, представники науки трудового права, вказуючи на важливість і обов'язковість здійснення контролю наглядової діяльності, майже не проводять різниці між однорядними, але далеко не тотожними поняттями: нагляд і контроль. І нагляд, і контролю властиві перевірка виконання, надання вказівок та застосування санкцій. Відмінності виявляються в обсязі охопленої дослідженням сфери діяльності, а також в специфіці методів і правових форм впливу. Органи контролю цікавляться не лише тим, чи не порушив суб'єкт управління діюче законодавство, але й тим, наскільки правильно, доцільно й ефективно він використовував усі надані йому повноваження. Специфіка нагляду виявляється в обмеженні його компетенції перевіркою лише законності дій конкретного об'єкта. Висловлювалась думка, що наглядові органи, на відміну від органів контролю, не мають права втручатись в адміністративну діяльність досліджуваних об'єктів [19, с.74-75]. Однак ця думка, з нашої точки зору, потребує уточнення. Таке твердження правильне лише щодо органів прокурорського нагляду. Стосовно інших органів нагляду, дотримання трудового законодавства треба вказати на наяв-

ність у них певного комплексу адміністративно-владних засобів за допомогою яких відбувається відповідний вплив на діяльність піднаглядового об'єкта.

Дійсно, не можливо не побачити втручання в організаційно-господарчу діяльність власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу з боку структурних підрозділів державного нагляду за охороною праці в процесі реалізації ними таких наглядових повноважень, як: організація й керівництво роботою комісій по спеціальному розслідуванню смертельних та групових нещасних випадків; прийняття заходів по попередженню на усіх підприємствах, в установах, організаціях випадків травматизму і аварій; прийняття участі в роботі комісій по прийому в експлуатацію завершених будівництвом підприємств та об'єктів; відпрацювання заходів щодо поліпшення на підприємстві роботи з питань охорони праці та попередження нещасних випадків, профзахворювань і аварійності [20]. Адміністративно-владний характер цих заходів очевидний і обумовлений тісним зв'язком органів, що здійснюють адміністративний нагляд, з оперативним управлінням. Тут нагляд виступає як своєрідне виявлення управлінської функції на підприємстві, в установі чи організації. Деякі вчені юристи-трудовики вважають, що в практичній роботі немає потреби при розгляді питань охорони праці виділяти органи нагляду й контролю за охороною праці [21, с.38]. З такою позицією, на нашу думку, не можна погодитись, бо вона вносить плутанину в різні поняття і не дає перспективи для їх подальшого дослідження. Важливі ці питання й для правотворчих органів, що розробляють положення про органи нагляду й контролю, в яких регламентуються їх повноваження.

Такий підхід до з'ясування суті, змісту, характеру й природи нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства дозволяє зробити низку методологічно-теоретичних висновків. По-перше, нагляд і контроль за дотриманням законодавства України про працю мають як загальні, так і специфічні особливості. По-друге, вони є різними методами, формами та способами забезпечення законності в регулюванні й реалізації трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. По-третє, контрольна діяльність в сфері забезпечення законності при регулюванні й реалізації суспільно-трудова відносин буде ефективно якщо: здійснюватиметься в рамках конкретних нормативних приписів; матиме регулярний характер; проводитиметься своєчасно й оперативно; охоплюватиме найбільш важливі питання; буде поширюватися на всі служби, органи і підрозділи підконтрольних органів; буде об'єктивною, головною, результативною. По-четверте, поняття "контроль" треба відрізняти від поняття "перевірка виконання". Останнє поняття має більш вузький характер, і його можна визначити як частину контролю. Перевірка виконання полягає в перевірці виконання органом або посадовою особою тих актів, які ними самими видані та адресовані підприємствам, установам, організаціям, їх структурним підрозділам.

Контроль же охоплює перевірку виконання контролюючим органом (посадовою особою) актів, виданих не лише ним, але й органами чи посадовими особами.

По-п'яте, найважливішими особливостями контролю є втручання в оперативну діяльність підконтрольного підприємства, установи, організації, їх структурних підрозділів та право самостійно притягати винних осіб до юридичної відповідальності. По-шосте, частий нагляд за дотриманням трудового законодавства здійснюють лише органи прокуратури, інші органи виконують контрольні завдання. Тому й назви усіх останніх мають відображати сутнісний характер саме діяльності їх як контролюючих, а не наглядових органів. По-сьоме, поняття нагляду за дотриманням законодавства України про працю слід визначити як діяльність органів прокуратури щодо додержання законності і дисципліни в регулюванні й реалізації трудових та тісно пов'язаних з ними відносин, що здійснюється без безпосереднього втручання в оперативну та іншу діяльність власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу. По-восьме, поняття контролю за дотриманням законодавства України про працю слід визначити як діяльність спеціально уповноважених органів по спостереженню за функціонуванням підприємств, установ, організацій, їх структурних підрозділів, власників, уповноважених ними органів та посадових осіб з метою: отримання об'єктивної, достовірної інформації про їх функціонування; застосування заходів щодо попередження правопорушень; надання допомоги у поновленні законності й дисципліни; встановлення причин та умов, що сприяють порушенню вимог правових приписів, прийняття заходів щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко В.І. Трудове право. Підручник. -Х.: Консул, 1998. -480 с.
2. Трудовое право: Учебник /Под ред. О.В. Смирнова. -М.: Проспект, 1997. 448 с.
3. Чанишева Г.И., Болотина Н.Б. Трудовое право Украины. - Х.: Одиссей, 1999. - 480с.
4. Словарь иностранных слов. -М.: Русский язык, 1989. -852 с.
5. Конякин Л.Г. Надзор и контроль за соблюдением законодательства о труде. -М.: Изд-во МГУ, 1982. -198 с.
6. Колпаков В.К. Административное право Украины: Підручник. -К.: Юрінком Унтер, 1999. - 736 с.
7. Битяк Ю.П., Зуй В.В. Административное право Украины (Общая часть): Учебное пособие. -Х.: ООО «Одиссей», 1999. -224 с.
8. Административное право (Общая и особенная части) /Под ред. А.П. Коренева. -М.: МВД СССР, 1986. -487 с.
9. Козлов Ю.М., Фролов Е.С. Научная организация

управления и право. –М.: Изд-во МГУ, 1986 –245 с.

10. Кожурин Ф.Д. Процесс управления. – М.: Мысль, 1988. –237 с.

11. Халфина Р.О. Право как средство социального управления. –М.: Наука, 1988 –256 с.

12. Рябко А.И. Социальный контроль и его правовые формы (вопросы теории): Дисс. ... канд. юрид. наук. –М., 1995. –187 с.

13. Шорина Е.В. Контроль за деятельностью органов государственного управления в СССР. –М.: Юрид. лит., 1981. –412 с.

14. Советское трудовое право /Под ред. Н.Г. Александрова. –М.: Юрид. лит., 1972. –420 с.

15. Советское трудовое право /Под ред. В.С. Андреева. –М.: Юрид. лит., 1976. –380 с.

16. Советское трудовое право /Под ред. А.Д. Зайкина. –М.: Юрид. лит., 1979. – 544с.

17. Скобелкин В.Н. Обеспечение трудовых прав в СССР –М.: Юрид. лит., 1987 –208 с.

18. Процевский А.И. Предмет советского трудового права. –М.: Юрид. лит., 1979. –244 с.

19. Разаренов Ф.С. О сущности и значении административного надзора в советском государственном управлении // Вопросы административного права на современном этапе –М.: Юрид. лит., 1963. С.65-82.

20. Порядок организации государственного надзора за охраной труда в системе Госназорохрантруда /Утв. приказом Госназорохрантруда от 31.05.95, № 82 // Право и практика –2002 -№ 6.

21. Семенков В.И. Правовые проблемы охраны труда в СССР: Автореф. дисс. докт. юрид. наук –Минск, 1974. –42 с.

Надійшла до редакції 21.03.2003

ПОПОВИЧ Е.Н. ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ НАДЗОРА И КОНТРОЛЯ ЗА СОБЛЮДЕНИЕМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Рассмотрены сущность, содержание, характер и природа надзора и контроля соблюдения трудового законодательства.

***

POPOVICH E.N. CONCEPT BOTH FEATURES OF SUPERVISION AND CONTROL BEHIND OBSERVANCE OF A LABOR LEGISLATION

Are reviewed an essence, contents, nature both nature of supervision and control of observance of a labor legislation.

T.V. SAHARUK

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.241(477+73)

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НА ПРИКЛАДІ ВІДМИВАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Проведений порівняльний аналіз загальних засад призначення покарання на прикладі відмивання грошей за кримінальним правом України та США, визначені джерела кримінального права обох держав, які регламентують призначення покарання. Досліджені фактори, що приймаються до уваги суддею при призначенні покарання, запропоновано поглиблене вивчення кримінального права інших країн з метою удосконалення національного законодавства.

Для дослідження нами обрано законодавство США, тому що сьогодні Україна з боку цієї держави відчуває тиск, спрямований на удосконалення законодавства в цілому, і кримінального в тому числі [1]. В той же час, в Україні та США існують різні підходи до кримінально-права, визначення його джерел та загальних засад

призначення покарання. Саме цим обумовлена необхідність проведення порівняльного аналізу законодавства обох країн щодо визначення факторів, що впливають на призначення покарання за законодавством України та федеральним законодавством США на прикладі відмивання грошових коштів.